

**Η ΕΥΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΤΑΦΥΛΙΩΝ
ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ**

ΥΠΟ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ

Η ΕΥΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΤΑΦΥΛΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

ΥΠΟ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ
Ἐπίκουρου Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

1. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς προσφορᾶς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, γιὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας¹, προσφέρονταν καὶ εὐλογοῦνταν καὶ ἄλλα προϊόντα, ὅπως

---

1. Ἰουστίνου, Διάλογος πρὸς Τρύφωνα 41, 3, PG 6, 54: «*Περὶ δὲ τῶν... ὑφ' ἡμῶν... προσφερομένων αὐτῶ θυσιῶν, τοῦ τ' ἔστι τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου ὁμοίως τῆς εὐχαριστίας*». Ὁ σίτος καὶ ὁ οἶνος στὴν Παλαιστίνη καὶ στὶς ἄλλες περιοχὲς τῆς Μεσογείου ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ πλούσια προϊόντα. Βλ. Ψαλμ. 4, 7: «*Ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου ἐνεπλήσθημεν*». Τὸ κρασί ιδιαίτερα καὶ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ βασικά εἶδη διαβίωσης τοῦ ἀνθρώπου. Βλ. Σοφ. Σιρᾶχ 39, 26: «*Ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, ὕδωρ καὶ πῦρ καὶ σίδηρος καὶ ἄλας καὶ σελίδαλις πυροῦ καὶ γάλα καὶ μέλι, αἷμα σταφυλῆς καὶ ἔλαιον καὶ ἰμάτιον*». Τὰ ἐν λόγῳ προϊόντα συγκαταλέχτηκαν ἀπ' ἀρχῆς μεταξὺ τῶν πρωτογεννημάτων καὶ τῶν ἀπαρχῶν, ἡ δεκάτη τῶν ὁποίων προσφερόταν στὸ Θεὸ ὡς θυσία. Βλ. Λευϊτ. 27, 30: «*Πᾶσα δεκάτη τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ σπέρματος τῆς γῆς καὶ τοῦ καρποῦ τοῦ ξυλίνου τῶ Κυρίῳ ἔστιν, ἄγιον τῶ Κυρίῳ*». Δευτ. 18, 4: «*Καὶ τὰς ἀπαρχὰς τοῦ σίτου σάν καὶ τοῦ οἴνου σου καὶ τοῦ ἐλαίου σου... δώσεις αὐτῶ*». Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατὰ τὴν τέλεση τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ τὴν παράδοση τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας χρησιμοποίησε ἄρτο καὶ οἶνο, τὶς ἀπαρχὲς τῆς ζωῆς. Βλ. Ματθ. 26, 27-28· Μαρκ. 14, 22-24· Λουκ. 22, 19-20· Α' Κορ. 26, 27-28. Ὡς ἀπαρχὲς τῆς ζωῆς βλέπει τὰ δύο αὐτὰ δῶρα καὶ ἡ ἐρμηνευτικὴ παράδοση τῆς Θείας Λειτουργίας, διότι ἀκριβῶς μὲ αὐτὰ συντηρεῖται ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ἀντιδωρίζεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἡ αἰώνια ζωὴ· «*Αὐτὸς ἐκέλευσεν ἄρτον καὶ οἶνον προσάγειν, αὐτὸς ἀντιδίδωαι τούτων ἄρτον ζῶντα καὶ ποτήριον ζῶντος αἰώνιου*». Βλ. Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν* 3, 4, *Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν*, 22, ΕΠΕ, Πατερικαὶ ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Εἰσαγωγή - Κείμενον - Μετάφρασις - Σχόλια ὑπὸ Παναγιώτου Κ. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1979, σσ. 48 - 50. Περισσότερα γιὰ τὶς ἀπαρχὲς καὶ τὰ ὑλικά στοιχεῖα τῆς Θείας Εὐχαριστίας βλ. Π. Ἰ. Μπούμη «*Τὰ συστατικά τῆς Θ. Εὐχαριστίας*», Ἐκκλησία 1 - 15 Αὐγούστου 1996, ἀρ. 12, σσ. 544 - 547. Π.Β. Βασι-

σίτος, έλαιον, μέλι, σταφύλια και άλλα όπωρικά², καθώς επίσης γάλα, τυρός, καρποί, άνθη³, άκόμη και ζώα⁴. Στην κοπιτιπή Άλεξανδρινή Λειτουργία γίνεται μνεία “των προσενεγκάντων έν τή άγία καθολική εκκλησία θυσίαν, προσφοράν, άπαρχάς καρπών, ζώων και πνεύματος, δεκάτας, εύχαριστίας, άναμνηστικάς τελετάς»⁵.

Ή πρώτη, όμως, εκκλησιαστική αντίδραση στην παλαιά αυτή συνήθεια ήλθε από τον γ' άποστολικό κανόνα, ό όποιος, προκειμένου νά διαφυλάξει τή βιβλική-άποστολική παράδοση τής προσφοράς κατά τή Θεία Εύχαριστία μόνον άρτου και οίνου⁶, άπηγόρευσε τόσο τήν εκ Παλαιοδιαθηρικού Νόμου προερχόμενη συνήθεια τής θυσίας ζώων στο έρό⁷, όσο και κατά τή Θεία

λειάδη, “Τό βιβλικό ύπόβαθρο τής εύχαριστιακής Έκκλησιολογίας”, στο Lex Orandi, Μελέτες λειτουργικής θεολογίας [Έκκλησία - Κοινωνία - Οίκουμένη, 9], Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 29 - 53. Δ. Κ. Πασάκου, *Εύχαριστία και Έραποστολή, Κοινωνιολογικές Προϋποθέσεις τής Παύλειας Θεολογίας*, Άθήνα 1997, σσ. 94 - 100.

2. *Διδαχή των Δώδεκα Άποστόλων 13, 1*, έκδ. Didache, Zwölf - Apostel - Lehre, Übersetzt und Eingeleitet von Georg Schöllgen, Herder (Fontes Christiani), Freiburg, σ. 132. Βλ. και *Διαταγαί των Άγίων Άποστόλων 7, 2.9.1* έκδ. M. Metzger, Sources Chrétiennes 336, 60: “Πάσαν άπαρχήν άρτων θερμών, κεραμιου οίνου ή έλαιου ή μέλιτος ή άκρυδρών, σταφυλής ή των άλλων άπαρχήν δώσεις τοίς Ιερευσίν”. Ή Αίθερία, περιγητήτρια τής Δύσης στά Έεροσόλυμα και άλλες περιοχές τής Άνατολής, μάς διασώζει μία μαρτυρία ότι μετά τή Θεία Λειτουργία σέ όρισμένα μέρη, όπως π.χ. στο Σινά, προσφέρονταν από τους Ιερείς στους πιστούς φροϋτα. Βλ. Αίθερίας, *Όδοιπορικών των Άγίων Τόπων και Σινά, Μετάφρ. Έερομ. Νικοδήμου Μπαρούση*, έκδ. “Τήνος”, Άθήνα 1989, σ. 16. “Τελέσθηκε ή Θεία Εύχαριστία (στο όρος Σινά) σύμφωνα μέ τό τυπικό, και κοινωνήσαμε. Μόλις βγήκαμε από τήν Έκκλησία οι Ιερείς τής περιοχής μάς έδωσαν για εύλογία φροϋτα που παράγονται στο ίδιο όρος”.

3. *Ήπολύτου, Άποστολική Παράδοση, 32*, έκδ. Traditio Apostolica, Apostolische Überlieferung, Übersetzt und Eingeleitet von wilhelm Greerlings, Herder (Fontes Christiani), Freiburg, σσ. 288. Μετά τήν προσφορά του άρτου και του οίνου άκολουθούσαν τό έλαιο και οι καρποί, μαζί μέ τό μέλι, τά γάλα και τό τυρί (βλ. *Ήπολύτου, άποστολική Παράδοση, 70, 71*). Σέ κάθε ένα από αυτά τά είδη ό Έπίσκοπος διάβαζε ειδική εύχή, όπως έκαμε και στην περίπτωση του άρτου και του οίνου. Βλ. Δ. Ί. Πάλλα, *Ή “Θάλασσα” των Έκκλησιών. Συμβολή εις τήν ιστορίαν του χριστιανικού βωμοϋ και τήν μορφολογίαν τής Λειτουργίας*, Άθήνα 1952, σ. 135.

4. Πιθανόν ή προσφορά ζώων νά μεταφέρθηκε στη θεία Λειτουργία από τήν πράξη των άγαπών. Βλ. Δ. Ί. Πάλλα, *Ή «Θάλασσα» των Έκκλησιών*, σ. 114.

5. Ά. Σταυρινού, *Αί άρχαιόταται και αί σύγχρονοι λειτουργίαι, Β΄*, Κωνσταντινούπολις 1924, σ. 505.

6. Π. Ί. Μπούμη, «Τά συστατικά τής Θ. Εύχαριστίας», δ.π.

7. Έξοδ. 29, 10 έξ. Λευϊτ. 1, 2 έξ. ψαλμ. 50, 21· «Τότε άνοίσουσιν επί τον θυσιαστήριόν σου μόσχους».

Λειτουργία προσφορά μὴ εὐχαριστηριακῶν καρπῶν καὶ προϊόντων, “*Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι ἢ γάλα ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα ἐπιτηδευτὰ ἢ ὄρνεις ἢ ζῶα τινα ἢ ὄσπρια, παρὰ τὴν διαφύλαξιν, καθαιρείσθω· πλὴν νέων χίδρων ἢ σταφυλῆς τῷ καιρῷ τῷ δέοντι*”⁸.

Ὁ ἐν λόγῳ κανόνας, μὲ τὰ εὐχαριστιακὰ δῶρα, ἐπιτρέπει μόνο τὴν προσφορά νέων χίδρων (νέα στάχυα σίτου)^{8α} καὶ σταφυλιῶν, μὲ τὴν ἐπεξήγηση ὅτι ἡ προσφορά αὐτὴ γίνεται «*τῷ καιρῷ τῷ δέοντι*», τὴν ἐποχὴ δηλαδὴ τῆς ὠρίμανσης τῶν καρπῶν καὶ τῶν φρούτων· «*οὐχ ὡς θυσίαν ταῦτα προσφέρεσθαι, ἀλλ’ ὡς ἀπαρχὰς τῶν ὠρίμων καρπῶν*»⁹. Ἡ κατ’ ἔτος αὐτῆς προσφορά τοῦ σίτου καὶ τῶν σταφυλιῶν, ὡς ἀπαρχῶν εὐλογία, εἶχε καὶ τὸ χαρακτηριστικὴν τῆς εὐχαριστίας πρὸς τὸ Θεὸ «*ἐν τῷ οἰκονομοῦντι τὰ πρὸς ζῶάρεϊαν καὶ θεραπείαν ἡμῶν*»¹⁰.

Στὸ διαχωρισμὸ τῶν ἐξωευχαριστιακῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὴν προσφορά καὶ προσκομιδῆ τῆς Θείας Λειτουργίας ἐπέμεινε καὶ ἡ ἐν Κερθαγένῃ Σύνοδος (419), ἡ ὁποία διὰ τοῦ 37/44 κανόνα τῆς ἀποφάσισε νὰ μὴ ἀναμιγνύονται

8. Γ. Ἀ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, τόμ. Β’, Ἀθήνησιν 1852, σ. 4.

8α. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Πηδάλιον*, ἐκδ. «Β. Ρηγοπούλου», Θεσσαλονίκη 1987, σ. 5. Ἐρμηνεῖα γ’ ἀποστολικῆς κανόνα: «*Ἄς προσφέρωνται δὲ εἰς τὸ θυσιαστήριον νέα χίδρα, ἧγον νέων ἀσταχίων σίτου δράγματα, καθὼς καὶ οἱ Ἑβραῖοι ταῦτα τῷ Θεῷ προσέφερον* (Λευϊτ. 23, 10· 14), *ὄχι ὁμως ὡς ἀναίμακτον θυσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, μὴ γένοιτο, ἀλλ’ ὡσάν ἀπαρχαί, καὶ πρωτοφανήσιμοι καρποὶ εἰς τὸν πρόποντα καιρὸν ὅπου ἤθελαν ὠριμάσουν*». Ὁ Βασλαμώνας τὰ «*νέα χίδρα*» τὰ ἐρμηνεύει ὡς ὄσπρια. Ὁ ἅγιος Νικοδήμος διαφωνεῖ λέγοντας ὅτι «*τὰ νέα χίδρα δὲν εἶναι ὄσπρια, ὡς ἠρμήνευσεν ὁ Βασλαμών, δηλον γίνεται ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἰδίου κανόνος, τοῦ τὰ ὄσπρια ἀπαγορεύσαντος φανερώς*». Βλ. ὁ.π., σ. 5, σχ. 1.

9. Ἐρμηνεῖα γ’ ἀποστ. κανόνα ἀπὸ τὸ Ζωναρᾶ, Γ. Ἀ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, ὁ.π., σ. 5. Κατὰ τὸν δ’ κανόνα τῶν Ἀποστόλων οἱ ἀπαρχές προσφέρονταν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς στοὺς Ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἱερεῖς. Βλ. Γ. Ἀ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, ὁ.π. τόμ. Β’, σ. 6: «*Τὰς ὀπάρας οὐκ εἰς τὸ θυσιαστήριον δεῖ προσάγεσθαι, ἀλλὰ τὸν βουλόμενον ἀπαρχὰς ἐξ αὐτῶν προσάγειν τῷ Θεῷ εἰς εὐχαριστίαν, τῷ ἐπισκόπῳ ταύτας προσφέρειν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις· κἀκείνους δεχομένας ταύτας μὴ εἰς οἰκίαν μόνην ἔχειν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ καὶ τῷ κλήρῳ διανέμειν παντί*».

10. Ἐρμηνεῖα γ’ ἀποστ. κανόνα ἀπὸ τὸ Βασλαμώνας, Γ. Ἀ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, ὁ.π., σ. 5. Ὁ ἅγιος Νικοδήμος ὁ Ἀγιορείτης δίδει εὐχαριστιακὴ ἐρμηνεῖα στὴν προσφορά τῶν δύο αὐτῶν ἀπαρχῶν. Βλ. *Πηδάλιον*, σ. 5, σχ. 1. «*Ἦθελε δὲ ἀπορήσει τις, διατι μόνον τὰ ἀστάχυα τοῦ σίτου, καὶ τὰ σταφύλια, νὰ ἀξιοθῶν τῆς τόσης τιμῆς, καὶ νὰ προσφέρωνται μέσα εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὄχι καμμία ἄλλη ὀπάρα; ἴσως διὰ τοῦτο, διατι ἐκ τούτων γίνεται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, τὰ ὁποῖα εἰς σῶμα καὶ αἷμα μεταβάλλονται τοῦ Κυρίου*».

μέ τὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο οἱ ἀπαρχές, εἴτε μέλι, εἴτε γάλα, ἀλλὰ ὄλα αὐτὰ νὰ εὐλογοῦνται ξεχωριστά, «ὡς ἐκ τοῦ ἀγιάσματος τοῦ Κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος διίστασθαι»¹¹. Ἐπέτρεπε μόνο τῇ συμπροσφορᾷ «σταφυλιῶν καὶ σίτου», μὲ τὴν ἔννοια πάντοτε τῶν ἀπαρχῶν καὶ ὄχι τῆς θυσίας, ὅπως ἀκριβῶς ἤθελε καὶ ὁ προηγούμενος ἀποστολικὸς κανόνας.

Σὲ ὀρισμένες ἐκκλησίες, ὁμως, οἱ ἱερεῖς συνέχισαν, μέχρι τὸ τέλος τοῦ Ζ' τουλάχιστον αἰώνα, νὰ ἀναμειγνύουν χυμὸ σταφυλιῶν μὲ τῇ Θεῖα Εὐχαριστία, καὶ «κατὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος... ἅμα τῷ λαῷ διανέμειν ἀμρότερα». Τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐπελήφθη ἐκ νέου ἢ ἐν Τρουύλλῳ ΣΤ' Οἰκουμενικῇ Σύνοδος (Πενθέκτη, 691), ἡ ὁποία διὰ τοῦ 28 κανόνα τῆς ὄρισε ἢ σταφυλῆ νὰ λογίζεται ὡς ἀπαρχή καὶ «ιδιῶς τοὺς ἱερεῖς εὐλογοῦντας, τοῖς αἰτούσι ταύτης μεταδίδοναι» νὰ εὐλογεῖται δηλαδὴ ξεχωριστά καὶ νὰ δίδεται στοὺς πιστοὺς, προφανῶς μετὰ τῇ Θεῖα Λειτουργίᾳ, «πρὸς τὴν τοῦ δοτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν»¹².

Ἡ σταθερὴ αὐτὴ θέση τῆς Ἐκκλησίας συνετέλεσε ὥστε νὰ καθιερωθεῖ καὶ γιὰ τὰ ἐξευχαριστικὰ προϊόντα, τὶς ἀπαρχές, ξεχωριστὴ εὐχή πού διαβαζόταν ἀσφαλῶς «μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Θεῖας Λειτουργίας καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ κατακλαστοῦ (ἀντιδώρου)»¹³. Τότε μοιραζόνταν καὶ τὰ σταφύλια.

2. Εὐχὲς ἀπαρχῶν ἔχουν διαδωθεῖ στὴ λειτουργικὴ μας παράδοση ἀπὸ τὸν τρίτο αἰώνα¹⁴, ὅπως καὶ στὰ λειτουργικὰ χειρόγραφα συναντοῦμε «Εὐχὴ ἐπὶ προσφερόντων ἀπαρχάς»¹⁵, ἢ «Εὐχὴ ἐπὶ προσφερόντων καρποῦς νέους», ὅπως π.χ. σταφύλια, σῦκα, ρόδα, μῆλα, ροδάκινα, πέρσικα κ.ἄ.¹⁶

11. Γ. Ἀ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, ὁ.π., τόμ. Γ', Ἀθήνησι 1853, σσ. 400-401.

12. Γ. Ἀ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, ὁ.π., τόμ. Β', σσ. 364-366. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς*, τόμ. Ε', ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 295. Γ. Χ. Γκαβαρδῖνα, *Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τὸ νομοθετικὸ τῆς ἔργο* (διδακτ. διατριβή), ἐκδ. «Ἐπέκταση», Κατερίνη 1998, σσ. 236-238. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Πηδάλιον, σσ. 4-5· 243.

13. Α. Dmitrievskij, *Opisanie liturgitseskich rukopisej*, z. III, Georg Olms Verlag-sbvchhandlung Hildesheim 21965, σ. 258.

14. Ἰππολύτου, *Ἀποστολικὴ Παράδοση*, ἐκδ. Ὑbersetzt κ.ἄ. σ. 286. Βλ. καὶ Π.Ν. Τρεμπέλα, *Ἀρχαὶ καὶ χαρακτῆρ τῆς χριστιανικῆς Λατρείας. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς Λατρείας*, τόμ. Α', Ἀθήναι 21993, σ. 192. *Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων*, 8, 40· 2, ἐκδ. Μ. Metzger, Sources Chretiennes 336, 254.

15. S. Parenti - E. Velkovska, *L' Evcologio Barberini Gr. 336* (ff. 1-263), Ed. Liturgiche, Roma 1995, σ. 203-204. Βλ. καὶ Μ. Arranz, *L. Evcologio Constantinopolitano agli inizi del secolo XI. Hagiasmatarion - Archieratikon* (Ritvale - Pontificale) *con l' aggiunta del Leiturgievni* (Mes Sale), Roma 1996, σ. 361. J. Goar, *Εὐχολόγιον sive Ritvale Graecorum, Venetiis* 21730 (καὶ ἀνατ. Graz 1960), σ. 522.

16. S. Parenti - E. Velkovska, *L' Evcologio Barberini Gr. 336*, σ. 258.

Πρόκειται γιὰ σύντομα κείμενα γεμάτα εὐχαριστία στοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδω-
σε «καρπούς, παντοδαπούς εἰς εὐφροσύνην καὶ τροφήν τοῖς ἀνθρώποις». Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ σειρά του ἀντιπροσφέρει «ἀπαρχὴν καρπῶν», πιστεύο-
ντας ὅτι ἡ προσφορά του αὐτὴ γίνεται εὐαρέστως δεκτὴ ἀπὸ τὸ Θεό. Διατη-
ρεῖται ἔτσι, μέσω τῶν πρωτογεννημάτων, ζωντανὴ ἢ ἀνάμνηση καὶ κοινω-
νία τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ βεβαία ἢ πρόγευση καὶ ἐλπίδα τῶν
αἰώνιων θησαυρῶν καὶ ἀπολαύσεων.

Μὲ τὴν ἀρχαία αὐτὴ παράδοση, καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν πράξη τῆς εὐλόγη-
σης τοῦ τρύγου¹⁷, σχετίζονται καὶ δύο χαρακτηριστικὲς τελετὲς τοῦ βυζαν-
τινοῦ Εὐχολογίου καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἔθιμοτυπίας τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως.

Ἡ πρώτη τελετὴ μαρτυρεῖται σ' αὐτὸν τὸν παλαιότερο λειτουργικὸ
κώδικα, τὸ Βαρβερινὸ Εὐχολόγιο 336 (8-9 αἰ.), μὲ τὸν τίτλο «*Εὐχὴ γινομένη
ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ὅτε πρὸς συνήθη ἐπιτελεῖ τὴν τρύγην ὁ βασιλεὺς*»¹⁸.
Ἀπὸ μεταγενεστέρους κώδικες πληροφοροῦμαστε ὅτι ἡ τελετὴ αὐτή, ἢ
ὁποῖα εἶχε δύο εὐχὲς γιὰ τοὺς βασιλεῖς, γινόταν στοῦ Ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν
κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τὴν 15ην Αὐγούστου¹⁹.

Ἡ σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν
παρουσία τοῦ Αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος προφανῶς, ὅπως συνηθιζόταν, ἔκα-
με τὴν ἀρχὴ τοῦ τρύγου καὶ προσέφερε στὸν Πατριάρχη ἀπὸ τὸ νέο καρπὸ
τῆς ἀμπέλου. Μνεῖα τοῦ γεγονότος κάνει καὶ ὁ Βαλσαμώνας, ὁ ὁποῖος τὸ
συνδέει σαφῶς μὲ τὴν ἐτήσια προσφορά τῶν ἀπαρχῶν καὶ κυρίως τῶν στα-
φυλιῶν μετὰ τῆς Θείας Λειτουργίας. «*Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς εἶοικε, καὶ σταφυλὰς
τῷ Πατριάρχῃ προσφέρουσιν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ θείου Ναοῦ τῶν Βλα-
χερνῶν, μετὰ τὴν ἱεροτελεστίαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπε-
ραγίας Θεοτόκου*»²⁰.

Ἡ δευτέρη τελετὴ τοῦ τρύγου μαρτυρεῖται καὶ περιγράφεται ἀπὸ τὸν
αὐτοκράτορα Κων/νο Ζ', τὸν Πορφυρογέννητο (945-959), στοῦ ἔργου του
Ἔκθεις τῆς Βασιλείου Τάξεως καὶ στοῦ κεφάλαιο «Ὅσα δεῖ παραφυλάτ-

17. Διασώζεται «*Εὐχὴ ἐπὶ τρυγούντων*». Βλ. S. Parenti - E. Velkovska, *L' Encologio Barberini Gr. 336*, σ. 234, J. Goar, δ.π., σ. 552 (μὲ τὸν τίτλο «*Εὐχὴ ἐπὶ τρυγῆς ἀμπέλου*»). Σὲ μεταγενέστερα χειρόγραφα ὑπάρχει καὶ ἄλλη «*Εὐχὴ ἐν ἀρχῇ τρυγῆς κοινῆς*». Βλ. M. Arvanz, *L' Encologio Constantinopolitano...*, σ. 321.

18. S. Parenti - E. Velkovska, *L' Encologio Barberini Gr. 336*, σ. 200-201.

19. M. Arvanz, *L' Encologio Costantinopolitano...*, σσ. 345-346. Βλ. καὶ J. Goar, δ.π., σσ. 552-553.

20. Ἐρμηνεῖα τοῦ γ' ἀποστολικοῦ κανόνα ἀπὸ τὸ Βαλσαμόνα, Γ. Ἄ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, δ.π., τόμ. Β', σ. 5. Βλ. καὶ Νικοδήμου Ἁγιορείτου, *Πηδάλιον*, σ. 5, σχ. 1.

τειν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ τρυγητοῦ ἐν προκένσῳ τῆς Ἱερείας»²¹. Ἐξω ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, λοιπόν, τῆς Ἱερείας, περιοχῆς πού βρισκόταν στὴν ἀσιατικὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων, τῶν ἀξιωματούχων καὶ τοῦ βασιλέως, ὁ Πατριάρχης, τὴν ἡμέρα τοῦ τρύγου, φορῶντας τὸ φελώνιο καὶ τὸ ὠμοφόριο, εὐλογοῦσε τὰ σταφύλια μὲ εἰδικὴ εὐχὴ «κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθίαν»²².

Ἡ τελετὴ αὐτὴ, ἡ ὁποία πλαισιωνόταν ἀπὸ αὐτοσχέδιους ὕμνους, ἀνταλλαγὴ σταφυλιῶν μεταξὺ Πατριάρχου καὶ Αὐτοκράτορος καὶ γεῦμα²³, τόνιζε τὴν ἁρμονικὴ συνύπαρξιν κοσμικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας²⁴ καὶ εἶχε τὸ χαρακτῆρα τῆς ἀντίδρασης ἀπέναντι σὲ παγανιστικὰ διονυσιακὰ στοιχεῖα πού ἐπικρατοῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κατὰ τὸν τρύγο, τὸ πάτημα τῶν σταφυλιῶν καὶ τὴν ἀποθήκευση τοῦ μούστου στὰ πιθάρια²⁵.

Εἶναι σαφές, λοιπόν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία κατὰ παλαιὰ συνήθεια εὐλογοῦσε πάντοτε τὸν τρύγο καὶ τὰ σταφύλια, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ μὲ τὶς ἀπαρχές καὶ τὰ πρωτογεννήματα. Ὑπάρχει μάλιστα καὶ κανόνας πού ἐπιβάλλει τὴν εὐλογία τοῦ σίτου καὶ τῆς σταφυλῆς, πρὶν αὐτὰ ἀναλωθοῦν ἀπὸ τοὺς πιστούς²⁶.

3. Συνέχεια αὐτῆς τῆς παράδοσης εἶναι ἀκριβῶς καὶ ἡ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν κατὰ τὴν 6ην Αὐγούστου, ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως²⁷. Διασώζεται μάλιστα καὶ εἰδικὴ εὐχὴ, ἡ ὁποία στὰ χειρόγραφα μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ 10ο αἰῶνα, μὲ διάφορους τίτλους, ὅπως «*Εὐχὴ τοῦ σταφυλιοῦ*»²⁸, «*Εὐχὴ*

21. P.G. 112, 669 B-676A.

22. P.G. 112, 672 AB. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν «*Εὐχὴ ἐπὶ τρυγῆς ἀμπέλου*», ἡ ὁποία διαβαζόταν καὶ στὴν ἀντίστοιχη τελετὴ τοῦ τρύγου στὸ Ναὸ τῶν Βλαχερνῶν. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, ὁ.π., σ. 289.

23. P.G. 111 676 A. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, ὁ.π., σ. 289.

24. Μ. Γερολυμάτου, «*Βυζαντινὲς τελετουργίες*», Καθημερινή, 29-8-1999, σ. 8.

25. Τὶς ἀκρότητες αὐτὲς ἔχει καταδικάσει καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διὰ τοῦ 62 κανόνα τῆς: «*Μήτε τὸ τοῦ βδελυκτοῦ Διονύσου ὄνομα, τὴν σταφυλὴν ἐκθλίβοντας ἐν τοῖς ληνοῖς, ἐπιβοᾶν μηδὲ τὸν οἶνον ἐν τοῖς πίθοις ἐπιχέοντας γέλωτα ἐπικινεῖν, ἀγνοίας τρόπῳ ἢ ματαιότητος*».

26. Νικηφόρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, κανὼν 84, βλ. J. B. Pitra, *Juris Ecclesiastici Graecorum, Historia et Monumenta*, τ. II, Romae 1868, σ. 335: «*Χρὴ προσφέρειν ἀπαρχὴν σίτου καὶ σταφυλῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εὐλογεῖσθαι, καὶ οὕτως ἐσθίειν ἐξ αὐτῶν*».

27. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Πηδάλιον, σ. 5, σχ. 1. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, ὁ.π., σ. 295.

28. G. Passarelli, *L' Encologio Cryptense*. Γ. β. VII (sec. X) [Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 36], Θεσσαλονίκη 1982, σ. 89.

εἰς μετάληψιν σταφυλῆς»²⁹, «*Εὐχὴ ἐπὶ σταφυλῆς καὶ πάσης ὀπάρας*», «*Εὐλογία ἀμπέλου καὶ σταφυλῆς*»³⁰. Εἶναι λιτὴ καὶ σύντομη εὐχὴ, μὲ τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία εὐχαριστεῖ τὸ Θεὸ, ποῦ «*διὰ τῆς τοῦ ἄερος εὐκρασίας, καὶ τῶν σταγόνων τῆς βροχῆς καὶ τῆς τῶν καιρῶν γαλήνης*» εὐδόκησε, ὥστε ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου νὰ ὠριμάσει φυσιολογικὰ καὶ στὴν κατάλληλη ὥρα, προκειμένου νὰ εὐφραίνεται αὐτοὺς ποῦ τὸν γεύονται³¹ καὶ νὰ μπορεῖ νὰ προσφερθεῖ ὡς «*δῶρον εἰς ἐξίλασμον ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦ ἱεροῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ*». Ὅπως βλέπουμε εἶναι σαφῆς ἡ σύνδεση τῆς σταφυλῆς μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία.

Σὲ μεταγενέστερα χειρόγραφα μαρτυρεῖται καὶ ἄλλη «*Εὐχὴ εἰς ἀπαρχὰς σταφυλῆς καὶ συκῶν τῆς* ἑτοῦ Ἀυγούστου μηνὸς ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Μεταμορφώσεως», ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὴν εὐλογία μόνο τῆς σταφυλῆς καὶ μὲ σαφῆ πάλι ἀναφορὰ στὴν πνευματικὴ ἐλευθερία ποῦ ἐγγυῶνται ὁ Χριστὸς καὶ ἡ εὐχαριστιακὴ ζωὴ.

«*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ ἡ μέθην μὴ ποιοῦσα σωματικὴν, ἐλευθερωσύνην (δὲ) γεννώσα πνευματικὴν, ἡ ἀσπύρος βλαστήσας ἐκ παρθένου καὶ ἀνηρότου γῆς τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Θεοτόκου. Αὐτὸς εὐλόγησον καὶ τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου ταύτης διὰ τοῦ ἀναξίου ἐμοῦ δούλου σου καὶ δὸς ἡμῖν πλήρη τὸν καρπὸν τῆς σῆς εὐλογίας πλουσίας, μεγαλόδωρε Κύριε, καὶ ἀνεστερητόους παντός ἀγαθοῦ ἀνάδειξον, ἵνα καὶ πένησιν ἐπαρκοῦντες σοι διὰ παντός εὐχαριστοῦμεν τῷ δοτήρι πάντων τῶν ἀγαθῶν δωρημάτων. Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις*»³².

Δὲν εἶναι πάντως σαφῆς ἀπὸ πότε ἡ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν, ἀρχαία ὄντως παράδοση, συνδέθηκε μὲ τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως. Ἐὰν λάβουμε ὑπόψη ὅτι ἡ ἑορτὴ αὐτὴ, ἀπὸ τίς ἀρχαιότερες τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, εἶναι γνωστὴ στὰ Ἱεροσόλυμα ἐπίσημα ἀπὸ τὸν 7ο αἰῶνα³³, καὶ στὸ βυζα-

29. M. Avvanz, *L' Encologio Costantinopolitano...*, σ. 393. Βλ. καὶ J. Goar, ὁ.π. σ. 553. Μὲ τὸν τίτλο αὐτὸ εἶναι καὶ στὸ ἐν χρῆσει σήμερα εὐχολόγιο.

30. Γ. Ν. Φίλια, *Ὁ τρόπος ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν στὴ λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδ. «Γρηγόρη», Ἀθήνα 1997, σσ. 143, 183, σχ. 518, καὶ 348.

31. «*Ἴνα ἡ ἐν ἡμῖν τοῖς ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου μεταλαμβάνουσιν εἰς εὐφροσύνην*». Ὁ Μέγας Βασίλειος γράφει ὅτι ὁ ὠραῖος (ὠριμος) καρπὸς τῆς ἀμπέλου εἶναι «*ὁ τὴν οἰκίαν πέφιν εἰς τελείωσιν ἑαυτοῦ διὰ τῆς τοῦ ἔτους ὥρας ἀπολαβῶν, καὶ ἐπιτήδειος εἰς ἀπόλαυσιν*». Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὸν 44 Ψαλμὸν*, ΕΠΕ 5, 274.

32. Χρ. Κωσταμονίτου 19, 15ου αἰ. Βλ. A. Dimitrievskij, *Opisanie...*, τ. II, σ. 497.

33. Κ. Σ. Κεκελίδζε (Πρωθ.), *Ἱεροσολυμιτικὸν Κανονάριον (Τυπικὸν) τοῦ Ζ' αἰῶνος* (κατὰ Γεωργιανὴν μετάφρασιν), Μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ρωσικοῦ ὑπὸ Ἀρχιμ. Καλλίστου, ἐν Ἱεροσολύμοις 1914, σ. 101. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἄποψη ὅτι ἡ ἑορτὴ αὐτὴ εἶναι παλαιότερη.

ντινό έορτολόγιο τόν 9ο αιώνα³⁴, δέν αποκλείεται ή σύνδεση αὐτή νά ἔγινε ἔξ ἀρχῆς. Ἐλλωστε τότε, στό τέλος δηλαδή τοῦ 7ου αἰώνα, ἔγινε, ὅπως εἶδαμε, καί ὁ ὀριστικός διαχωρισμός τῶν ἀπαρχῶν ἀπό τήν προσφορά τῶν εὐχαριστιακῶν δώρων.

Θά πρέπει ἐπίσης νά σημειώσουμε ὅτι ἡ εὐχή “*εἰς μετάληψιν σταφυλῆς*” στά παλαιότερα χειρόγραφα δέν συνδεόταν εἰδικά μέ τήν ἑορτή τῆς βῆς Αὐγούστου, ἢ τουλάχιστον δέν φαίνεται κάτι τέτοιο³⁵. Δέν γνωρίζουμε ἂν αὐτό μπορεῖ νά σημαίνει κάτι γιά τὸ χρόνο σύνδεσης τῆς εὐλογίας τῶν σταφυλιῶν μέ τή Μεταμόρφωση. Δέν αποκλείεται ἡ εὐχή αὐτή ἀρχικά νά ἀφοροῦσε γενικά τήν εὐλογία ἀπαρχῶν σταφυλῆς, ἀνεξάρτητα ἀπό τὸ πότε αὐτή γινόταν. Καί αὐτό πάλι δέν μποροῦσε νά τὸ ὑποστηρίξουμε μετά βεβαίωτος. Ἀπό τόν 11ο αἰώνα μαρτυρεῖται καθαρά ἡ σύνδεσή της μέ τήν ἐν λόγω ἑορτή.

Τὸ ἐρώτημα ἀσφαλῶς εἶναι, γιατί τελικά τὰ σταφύλια εὐλογοῦνται κατὰ τήν ἑορτή τῆς Μεταμορφώσεως. Σὲ σχετικά παλαιὸ λειτουργικὸ τυπικὸ, αὐτὸ τῶν Κασούλων (12 αἰ.), σημειώνεται ὅτι ἡ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν γινόταν ἀπὸ τὸν ἱερέα τὸ Δεκαπενταῦγουστο, μετὰ τῆ Θεία Λειτουργία: «*Ἰστέον ὅτι ἐν τῇ κοιμῆσει τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῇ πέντε καὶ δεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, μετὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν εὐλογεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν σταφυλήν· καὶ ἐσθίωμεν αὐτήν μετὰ τὸ ἐσθίειν τὸ κατακλαστόν (ἀντίδωρον) κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν*»³⁶.

Κάτι ἀνάλογο γινόταν, ὅπως εἶδαμε, καί στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τὸ Δεκαπενταῦγουστο ὁ Πατριάρχης εὐλογοῦσε τὰ σταφύλια στό Ναὸ τῶν Βλαχερνῶν, παρουσία τοῦ Αὐτοκράτορα. Δέν αποκλείεται τὸ τυπικὸ τῶν Κασούλων νά ἀπηχεῖ αὐτὴ τὴν παράδοση, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἡ συγκομιδὴ τῶν σταφυλιῶν στὴν περιοχὴ τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἀπ’ ὅπου καί τὸ ἐν λόγω τυπικὸ, θά γινόταν λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἑορτὴ τῆς Παναγίας τὴν 15ῃ Αὐγούστου. Ἡ ὑπόμνηση βεβαίως τῆς ἀρχαίας παράδοσης ἀφορᾷ στὴν πράγματι παλαιότατη συνήθεια νά εὐλογοῦνται τὰ σταφύλια στό τέλος τῆς

Βλ. L. Thomassin, *Traité des fêtes de l' Eglise*, Paris 21680, σσ. 46-49. Γ. Θ. Βεργωτῆ, «*Ἡ ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ ἐπισκόπηση*», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 79 (1996), 519-520.

34. Εὐ. Δ. Θεοδώρου, «*Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου ὡς ἀποκάλυψις*», Ὁ Ἐφημέριος 1-15 Αὐγούστου 1994, ἀριθ. 12, σσ. 233-234.

35. G. Passarelli, *L' Evcologio Cryptense* Γ.β. VII, σ. 89.

36. J. Cozza-Luzi, «*De excerptis liturgicis e Typico monasterii Casulani*», Nova Patrum Bibliotheca, τ.Χ., ἡμίτ. II, Romae: Bibliotheca Vaticana 1905, σ. 161.

Θείας Λειτουργίας καὶ νὰ τρώγονται μετὰ τὸ ἀντίδωρο, καὶ δὲν σημαίνει ὅτι αὐτὸ γινόταν μόνο κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Οἱ περισσότερες πάντως πηγές συνδέουν τὴν εὐλογία τῶν σταφυλιῶν μὲ τὴ Μεταμόρφωση. Ἡ Τυπικὴ Διάταξη τοῦ Νείλου Ἱερομονάχου, τοῦ 13ου αἰ., σημειώνει ὅτι «ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἑορτῇ καταλύομεν σταφυλάς, καθὼς τὸ τῆς ἐκκλησίας διέξεισι τυπικόν»³⁷. Παράδοση τῶν Πατέρων θεωρεῖ καὶ τὸ τυπικὸ τοῦ Ἁγίου Σάββα, τὴν εὐλογία τῶν σταφυλιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως. «Δεῖ εἶδέναι, ὅτι παράδοσιν ἔχομεν ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων, κατὰ τὴν σωτήριοιαν ταύτην ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ἐσθίειν σταφυλάς, τὴν εὐλογίαν πρότερον παρὰ τοῦ ἱερέως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δεχομένας»³⁸.

Τὴν ἴδια ἀκριβῶς εἰδση ἔχει καὶ τὸ τυπικὸ τοῦ Ρήγα, τὸ ὁποῖο ὁμως προσδιορίζει ἀκριβῶς καὶ τὸ σημεῖο τῆς Λειτουργίας ὅπου γίνεται ἡ εὐλογία αὐτή: «Μετὰ δὲ τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχὴν, ψάλλομεν τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς καὶ τὸ κοντάκιον, καὶ ὁ ἱερεύς, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν καὶ εὐλογεῖ διὰ τῆς τεταγμένης εὐχῆς τὰς παρατεθειμένας πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ σταφυλάς»³⁹.

4. Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ χρόνος εὐλογίας τῶν σταφυλιῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς κλιματολογικὲς συνθήκες κάθε περιοχῆς καὶ τὴν περίοδο ὠρίμανσης τῶν καρπῶν αὐτῶν. Μπορεῖ ὁ Σεπτέμβριος νὰ θεωρεῖται ὁ μῆνας τοῦ τρύγου, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τοὺς Νόμους «πρὸς τὴν συνήθειαν ἐκάστου τόπου τὸν χρόνον τοῦ θέρου καὶ τῆς τρύγης οἱ ἄρχοντες ὀρίζουσι»⁴⁰.

Ἐπομένως δὲν εἶναι καθόλου παράξενο τὸ ὅτι ἄλλοῦ τὰ σταφύλια εὐλογοῦντο τὸ Δεκαπενταῦγουστο καὶ ἄλλοῦ στὶς 6 Αὐγούστου. Σύμφωνα μάλιστα μὲ ἀγιολογικὲς πηγές, προσφορὰ σταφυλιῶν γινόταν καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὴν 14ην Σεπτεμβρίου⁴¹. Μέχρι

37. Νείλου Ἱερομονάχου καὶ καθηγουμένου καὶ κτήτορος τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Μαχαῖρᾶ, *Τυπικὴ Διάταξις*, βλ. ἔκδ. Ἱ. Π. Τσικνοπούλου, Κυπριανὰ Τυπικὰ [Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν. Πηγαὶ καὶ μελέται τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας, II], Λευκωσία 1969, σ. 18.

38. *Τυπικόν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἁγίας Λαύρας τοῦ ὄσιου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα, Νεωστὶ τυπωθέν, ἐκ πολλῶν μὲν σφαλμάτων ἐκκαθαρθέν, ἐπιμελεῖα τε καὶ σπουδῇ Σπυριδῶνος Ἱεροδιακόνου τοῦ Παπαδοπούλου*, Ἐνετίσιν 1771, σ. 200.

39. Γ. Ρήγα (Οἰκονόμου), *Τυπικόν*, [Λειτουργικὰ Βλατάδων I], Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 712-713.

40. *Βασιλικά* 7, 17, 4.

41. Ἱ. Μ. Φουντούλη, *Οἱ ὄσιοι ἀπτάδελφοι Δαβὶδ, Συμεὼν καὶ Γεώργιος οἱ Ὁμολογηταὶ (Λεσβιακὸν Ἑορτολόγιον Γ')*, Ἀθήνα 1961, σσ. 50-51.

σήμερα, όμως, το αρχαίο αυτό λειτουργικό έθιμο, που είναι συνέχεια της παράδοσης των απαρχών της Έκκλησίας, έμεινε συνδεδεμένο με την έορτή της Μεταμορφώσεως, μολοντί τα σταφύλια, λόγω των συγχρόνων τεχνολογικών μεθόδων και της αλλαγής ένδεχομένως των κλιματολογικών συνθηκών, ώριμάζουν κατά πολύ ένωρίτερα. Και είναι μάλιστα πολλοί αυτοί που σεβόμενοι την αρχαία παράδοση δέν τρώνε πριν τα σταφύλια εύλογη-θούν από τον Ιερέα και άγιασθούν τή συγκεκριμένη μεγάλη έορτή της Έκκλησίας μας.

Έκτός, όμως, από τις κλιματολογικές συνθήκες, είναι πολύ πιθανό στη σύνδεση της εύλογίας των σταφυλιών με τή Μεταμόρφωση, να έχουν συμβάλει και παλαιές ιστορικές καταβολές της έορτής αυτής. Τό Ίεροσολυμητικό Κανονάριο συσχετίζει τήν έορτή της Μεταμορφώσεως με τήν Ίουδαϊκή έορτή της Σκηνοπηγίας⁴² και δέν είναι τυχαίο πώς ένα από τα άναγνώσματα της έορτής, που διαβάζονταν τήν έποχή εκείνη στά Ίεροσόλυμα, μιλά άκριβώς για τήν πλήθυνση των κήπων, των άμπελώνων και των συκεώνων⁴³.

Όντως κατά τήν έν λόγω Ίουδαϊκή έορτή των Σκηνών, τελευταία του έβραϊκού έτους κατά τήν έποχή εκείνη⁴⁴, οί Ίσραηλίτες, επί έπτά ήμέρες⁴⁵, εύχαριστοούσαν τό Θεό για τή συγκομιδή των καρπών και εύχονταν ώστε κατά τό νέο έτος ή σοδειά να είναι πλουσιότερη. Προσέφεραν έπίσης, κατά τήν έορτή αυτή, τή δεκάτη των νέων προϊόντων και του οίνου, καθώς και τά πρωτότοκα των ζώων⁴⁶. Δέν άποκλείεται, λοιπόν, ή κατά τήν έορτή των Μεταμορφώσεως εύλογία των σταφυλιών να άπηχεί και να συνεχίζει τήν παλαιοδιαθηκική παράδοση της κατά τήν έορτή της συγκομιδής (Σκηνοπηγίας) προσφορής και εύλογίας των νέων καρπών των δένδρων⁴⁷.

42. K. Rozemand, «*Les origines de la fête de la Transfiguration*», *Studia Patristica*, τ. XVII, σσ. 591-593. Βλ. και Γ. Θ. Βεργωτή, δ.π., σ. 519. J. Daniélou, *Άγία Γραφή και Λειτουργία. Η βιβλική θεολογία των Μυστηρίων και των Έορτών κατά τους Πατέρες της Έκκλησίας*, Άθήνα 1981, σ. 353.

43. Άμώς 4, 9-13: «*Επλήθύνετε κήπους ύμών, άμπελώνας ύμών, και συκεώνας ύμών... Κύριος ό Θεός ό παντοκράτωρ όνομα αυτόν*». Βλ. και Κ. Σ. Κεκελίδε (Πρωθ.), δ.π., σ. 101.

44. Έτελείτο τό φθινόπωρο ή «*κατά τήν καμπήν του έτους*» (Βλ. Έξοδ. 23, 16· 34, 22· Λευϊτ. 23, 24 έξ.), άφού είχαν συγκεντρωθεί οί καρποί και τά σταφύλια (Δευτ. 16, 13).

45. Λευϊτ. 23, 24.

46. Λευϊτ. 23, 36, 39. Για τήν έορτή βλ. περισσότερα στο Β. Μ. Βέλλα, *Έβραϊκή Αρχαιολογία*, Άθήνα σσ. 198-203.

47. Οί καρποί των δένδρων προσφέροντα κατά τήν έορτή της Σκηνοπηγίας (Όκτώβριο περίπου), ένώ τά πρωτογεννήματα του άγρου προσφέροντα κατά τήν έορτή της Πεντηκοστής (Μάιο περίπου). Βλ. Λευϊτ. 23, 39-43. Β. Μ. Βέλλα, δ.π., σ. 187.

Ἡ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν, κατὰ τὴ Μεταμόρφωση, κατανοεῖται ἐπίσης καὶ μέσα ἀπὸ τὶς θεολογικὲς ἀνθρωπολογικὲς καὶ κοσμολογικὲς διαστάσεις τῆς ἑορτῆς αὐτῆς. Ὁ Κύριος «*ἡμέρας ἕξ*»⁴⁸ ἢ «*ὡσεὶ ἡμέρας ὀκτώ*»⁴⁹, μετὰ τὴν πρόρρηση τοῦ πάθους Του, «*εἰς ὄρος ὑψηλόν... μεταμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν (Πέτρου, Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου), καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς*»⁵⁰.

Μεταμορφώθηκε ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν του «*ὁ αἰὶ ὡσαύτως δεδοξα-σμένος καὶ λάμπων τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος*»⁵¹, γιὰ νὰ ἀποκαλύψει στοὺς ἀνθρώπους τὸ φῶς καὶ τὴν ἀπαστράπτουσα δόξα τῆς θεότητος Του καὶ νὰ δείξει «*τῆς ἀναστάσεως τὴν λαμπρότητα*»⁵². Ἀνεβάζει τοὺς μαθητὲς Του στὸ Θαβώρ, γιὰ νὰ λαμπρύνει τὴν ἀμανρωθεῖσα φύση τοῦ ἀνθρώπου⁵³, νὰ προαναγγεῖλει «*τὴν εὐπρέπειαν τῆς θείας βασιλείας*»⁵⁴, νὰ δείξει στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ τὴν «*ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν*»⁵⁵ μεταμορφωτικὴ του πορεία.

Κατὰ τὴν ὥρα τῆς Μεταμορφώσεως ἀκούστηκε μέσα ἀπὸ τὴ νεφέλη ἡ φωνὴ τοῦ οὐράνιου Πατέρα, ἡ ὁποία ἔλεγε: «*Οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε*»⁵⁶. Μὲ τὴ φωνὴ αὐτῆ, πού εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴ φωνὴ πού ἀκούστηκε καὶ στὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου, προβάλλεται τὸ δόγμα τοῦ Θεανθρώπου καὶ «*ὁ δρώμενος ἀνθρώπος, Θεοῦ Υἱός, ὡς μονογενῆς ἠγαπημένος ὁμολογεῖται καὶ ὁμοούσιος*»⁵⁷.

Ὁ Μεταμορφωμένος Χριστός, ὡς Θεάνθρωπος, ἐνώνει τὸν οὐράνιο καὶ τὸν ἐπίγειο κόσμο, καθόσον «*οὐδεμία διαίρεσις σαρκὸς καὶ θεότητος*»⁵⁸. Τὸ θεῖον ὄρος, τὸ Θαβώρ, «*οὐρανῶ ἀμιλλᾶται τῇ χάριτι*»⁵⁹. Ἐπάνω σ' αὐτὸ

48. Μαθ. 17, 1· Μαρκ. 9, 2.

49. Λουκ. 9, 28.

50. Μαθ. 17, 2.

51. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Λόγος εἰς τὴν ὑπερένδοξον Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, PG 99, 564 B.

52. Στιχηρὸ τροπάριο τῶν ψαλμῶν τοῦ Λυχνικοῦ τῆς ἑορτῆς.

53. Τροπάριο γ' ᾠδῆς, β' κανόνα ὄρθρου ἑορτῆς: «*Ὀλον τὸν Ἀδάμ, Χριστέ, τὴν ἀμανρωθεῖσαν ἀμείψας ἐλάμπρυνας πάσαι φύσιν, καὶ ἀλλοιώσει τῆς μορφῆς σου ἐθεοούρησας*».

54. Τροπάριο ζ' ᾠδῆς, β' κανόνα ὄρθρου ἑορτῆς.

55. Β' Κορ. 3, 18.

56. Μαθ. 17, 5· Μάρκ. 9, 7· Λουκ. 9, 35.

57. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὁ.π. PG 99, 549A.

58. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸ «Οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠεδόκησα»*, (ἀμφιβάλ.), PG 64, 36. Βλ. καὶ Γ. Π. Πατρῶνου, *Ἡ ἱστορικὴ πορεία τοῦ Ἰησοῦ, ἀπὸ τῆς φάτνης ὡς τὸ κενὸ τάφο*, ἐκδ. «Δόμος», Ἀθήνα 1991, σ. 433.

59. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὁ.π., PG 99, 549 C.

συναντώνται εκπρόσωποι τῆς ἐπὶ γῆς καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίας καὶ ὁ Χριστὸς «ζώντων καὶ νεκρῶν κυριεύει»⁶⁰. Αὐτὸς εἶναι ὁ Δημιουργὸς τοῦ κόσμου⁶¹, ἀλλὰ καὶ ὁ κυρίαρχος τῶν ἐσχάτων. Αὐτὸς εἶναι ἡ ἄμπελος «ἐν οὐρανοῖς μὲν ἔχουσα τὴν ρίζαν, ἐπὶ γῆς δὲ τὰ κλήματα· ἄμπελος κλαδευομένη τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐ τὴν ρίζαν· ἄμπελος μετὰ τρίτην ἡμέραν τοῦ κλαδευθῆναι βλαστάνουσα τὸν βότρυν τῆς ἀναστάσεως»⁶².

Εἶναι φυσικό, λοιπόν, μὲ τὴν Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου νὰ φωτίζεται καὶ νὰ δοξάζεται ὁλόκληρος ὁ κόσμος: «Χριστὸς δὲ μετὰ δόξης, ἀστράψας ἐν τῷ ὄρει τὸν κόσμον κατεφώτισεν»⁶³. Ἡ κτίση φαιδρύνεται καὶ ἀποκτᾶ τὴ λαμπρότητα ποὺ εἶχε κατὰ τὸ χρόνο τῆς δημιουργίας. Ἀποτελεῖ ἔτσι τὸ φαιδρὸ προανάκρουσμα τῆς τελικῆς τῶν πάντων μεταμορφώσεως, «ὡς καινὴ γῆ καὶ καινοὶ οὐρανοὶ καὶ δὴ καὶ συμμόρφως πρὸς τὴν νέαν δόξαν τῶν υἱῶν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ»⁶⁴.

Γ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο καὶ ἡ κτίση, ἀνταποκρινόμενη δοξολογικὰ σ' αὐτὴ τὴ δωρεὰ καὶ τὴν ἐλπίδα, ἀναφέρεται πρὸς τὸ Δημιουργό της καὶ τὸν εὐχαριστεῖ⁶⁵, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία στὴν πιὸ κατάλληλη ἐφορτῆ, τῆς δημιουργίας καὶ τῶν Ἐσχάτων, τῆς ἀνανέωσης καὶ τῆς ἐλπίδας, συνηθίζει νὰ εὐλογεῖ τὸν κόσμο καὶ τὶς ἀπαρχές του, ἐπιβαιώνοντας ἔτσι, ὅτι ἡ ἀνανέωση ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Θεό, περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴ φύση καὶ καταλήγει στὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου⁶⁶.

5. Ἡ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν, τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν αὐτῶν ἀπαρχῶν τοῦ κόσμου, εἶναι μία λειτουργικὴ πράξη, ποὺ τονίζει ἰδιαίτερα τὴ δοξολο-

60. Στιχηρὸ τῶν ψαλμῶν τοῦ Λυχνικοῦ. Βλ. καὶ Ἱ. Δαμασκηνοῦ, ὁ.π., PG 99, 549 B: «Ἐκ νεκρῶν μὲν τὸν Μωϋσῆν προηγάμενος, ζῶντα δὲ τὸν Ἥλιαν προσαγόμενος μάρτυρα».

61. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π., PG 64, 35: «Οὗτος ἐπέθηκε τοῖς λαγοῖσι τῆς γῆς τῶν καρπῶν τὰς γονάς, τὸ πρόσταγμα καθάπερ σπέρμα καταβάλλον, καὶ τοῖς μυριοῖσι φυτοῖς καὶ τοῖς ἄνθεσιν ἔστεφάνωσε ταύτης τὸ πρόσωπον».

62. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π., PG 64, 36.

63. Στιχηρὸ προσόμοιο μικροῦ ἔσπερινοῦ.

64. Ἱ. Θεοδώρου, «Σωτηριολογικὴ ἐρμηνεία τῆς Θείας Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος», σὺ τὸ Πόνημα Εὐγνωμον, Τιμητικὸς τόμος ἐπὶ τῇ 40ῆτηρίδι συγγραφικῆς δράσεως καὶ τῇ 35ῆτηρίδι καθηγεσίας τοῦ Βασιλείου Μ. Βέλλα, Ἱεπιμελεία Καθηγητοῦ Ἱ. Π. Χαστούπη, ἐν Ἀθήναις 1969, σ. 268.

65. Στιχηρὸ προσόμοιο μικροῦ ἔσπερινοῦ: «Ἄπαν νῦν ἐγκόσμιον καὶ ὑπερκόσμιον σύστημα, συγκινεῖσθω πρὸς αἰνεῖσιν». Βλ. καὶ τροπάριο ε' ὠδῆς, α' κανόνα ἐφορτῆς: «Ὁ τοῦ φωτὸς διατμήξας, τὸ πρωτόγονον χάος, ὡς ἐν φωτὶ τὰ ἔργα ὑμνῆ σε Χριστέ, τὸν Δημιουργόν».

66. Γ. Θ. Βεργωτῆ, ὁ.π., σ. 532.

γική καὶ εὐχαριστιακὴ προσφορὰ τῆς ὕλης καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς στὸ Δημιουργὸ Θεὸ καὶ κτίστη τῶν ἀπάντων. Πολὺ περισσότερο, μάλιστα, ὅταν ὁ καρπὸς αὐτὸς τῆς ἀμπέλου μᾶς δίδει τὸ κρασί, ποὺ ὁ Χριστὸς εὐλόγησε στὴν Κανᾶ⁶⁷, γὰρ νὰ τονίζει τὴν ἐν Χριστῷ μεταμόρφωση τοῦ κόσμου⁶⁸, ἀλλὰ καὶ μᾶς τὸ παρέδωσε στὸ Μυστικὸ Δεῖπνο ὡς τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο, ποὺ μαζί μὲ τὸ ψωμί, τὴν ὥρα τῆς θείας Λειτουργίας ἀφθαρτοποιοῦνται χαρισματικά, μεταποιούμενα σὲ Κυριακὸ «σῶμα καὶ αἷμα», Θεία Εὐχαριστία⁶⁹.

Μὲ τὴν προσφορὰ καὶ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν τὴν ἡμέρα τῆς Μεταμορφώσεως «ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία μεταμορφώνεται σ' ἓνα μυστικὸ κῆπο, σ' αὐτὸν τὸν εὐλογημένο παράδεισο ἀπ' ὅπου ξεκίνησε ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ συνάντησή του μὲ τὸ Θεό. Ὅπως δὲ ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ πρῶτος ἀνθρώπος ἀγαλλίασε καὶ εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ καθὼς ἀνοιξε τὰ μάτια του γιὰ πρώτη φορὰ καὶ εἶδε τὸν κόσμον, ὅπου τὰ πάντα, μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἦταν “καλὰ λίαν”, ἔτσι καὶ σ' αὐτὴ τὴν τελετὴ τοῦ ἁγιασμοῦ βλέπουμε τὸν κόσμον σὰν νὰ ἦταν ἡ πρώτη φορὰ, ὡς ἀντανάκλαση τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφραινόμαστε, καὶ εὐχαριστοῦμε»⁷⁰.

Ἐκτὸς τούτων, ἡ εὐλογία τῶν σταφυλιῶν τονίζει καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς πνευματικῆς καρποφορίας καὶ μεταμορφωτικῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου⁷¹, καθόσον «οἱ τῷ ὕψει τῶν ἀρετῶν διαπρέψαντες, καὶ τῆς ἐνθέου δόξης ἀξιοθήσονται»⁷².

Ἀπὸ πολὺ παλαιὰ ἐπιστεύετο ὅτι τὸ κλῆμα ἀπὸ τῆ φύση του ὑφίσταται μία θαυμαστὴ μεταμόρφωση, ἀφοῦ ἀπὸ νεκρὸ ποὺ εἶναι τὸ χειμῶνα, μὲ τὴ θεομότητα καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι ξεσπᾶ σ' ἓνα δαφυλῆς πράσινο καὶ ἓναν πύρινο καρπὸ μὲ τρόπο ἀπαράμιλλο⁷³. Κατ' ἀνάλογο τρόπο καὶ ἐμεῖς γιὰ νὰ ἀνεβοῦμε «εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ θεασώμεθα τὴν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως αὐτοῦ»⁷⁴,

67. Ἰω. 2, 1-11.

68. Σ. Σ. Φωτίου, Ὁ γάμος ὡς μυστήριον ἀγάπης κατὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἐκδ. «Ἀρμός», Ἀθήνα 1994, σσ. 63-77.

69. π. Γ. Δ. Μεταλληνῶ, «Οἰκολογικὲς ἀντιστοιχίες καὶ ἀναντιστοιχίες Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ», στὸ Ὁρθοδοξία καὶ Ἑλληνικότητα, ἐκδ. «Μήνυμα», Ἀθήνα 21992, σ. 56.

70. π. Ἀ. Σμέμαν, Ἑορτολόγιον. Ἐτήσιος ἐκκλησιαστικὸς κύκλος, βίωση τῆς πίστεως - Β', Μετ. ἀπὸ τὸ Ἀγγλικό: Ἰωσήφ Ροηλίδης, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1997, σ. 205.

71. Γ. Π. Πατρῶνου, ὁ.π., σσ. 435-438.

72. Στιχηρὰ τῶν ψαλμῶν τοῦ Λυχνικοῦ τῆς Ἑορτῆς.

73. Q. F. Οἶτο, Διώνυσος, Μύθος καὶ Λατρεία, Εἰσαγωγή, μετάφραση Θεόδωρος Λουπασάκης, ἐκδ. τοῦ Εἰκοστοῦ Πρώτου, Ἀθήνα 1991, σ. 151.

74. Δοξαστικὸ Λιτῆς.

θά πρέπει νά καθαρίσουμε τὸ νοῦ καὶ τὶς αἰσθήσεις μας ἀπὸ τοὺς κακοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ πάθη⁷⁵ καὶ νά λαμπρύνουμε τὴ ζωὴ μας μὲ τὸ φέγγος καὶ τὴ λάμψη τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς προσευχῆς⁷⁶.

Ἡ ζωτικὴ σχέση ἐπίσης, ἡ ὁποία ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ κλῆμα καὶ τὴν ἄμπελο, θά πρέπει νά ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν πιστὸ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ τὸ δένδρο γνωρίζεται ἀπὸ τοὺς καρπούς του. Διαφορετικὰ “ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται”⁷⁷, καὶ κανεὶς δὲν συλλέγει “ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα”⁷⁸.

Ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ κρίνεται ἀπὸ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου, τὸ εὐχαριστιακὸ ἦθος καὶ τὴν πνευματικὴ καρποφορία⁷⁹. Σ’ αὐτὴν τὴν πολυκαρπία (ὄπως ἡ ἄμπελος) μᾶς καλεῖ ὁ Μ. Βασίλειος “ἵνα μὴ ἀχρηστίαν καταγνωσθέντες τῷ πυρὶ παραδοθῶμεν”⁸⁰. “Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐστὶν ὁ ἀληθὴς χριστιανός, γράφει ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στονδίτης, ἡ Χριστοῦ μίμημα καὶ ἀποσφράγισμα· τοσοῦτον ὀφείλων οἰκειοῦσθαι αὐτῷ, ὡς ἔχει μέλος ἕκαστον πρὸς κεφαλὴν, καὶ κλῆμα πρὸς ἄμπελον. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος εἶρηκεν· “Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα” (Ἰω. 15, 5). Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος: “Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους” (Α΄ Κορ. 12, 27). Καρποφορήσωμεν οὖν, ᾧ δέσποτα, τοὺς τῶν ἀρετῶν βότρουας, καὶ μὴ ἀκαρποὶ ὦμεν. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· “πᾶν κλῆμα (δένδρον) μὴ ποιῶν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται” (Ματθ. 7, 19), τὸ τῆς γέννησης δηλαδὴ. Φοβηθῶμεν τὴν φοβερὰν ἀπειλήν· δοξάσωμεν τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν”⁸¹.

75. Εἰς τὸν Ὅρθρον, ὁ Οἶκος: «Ἐγέρθητι οἱ νοθεῖς, μὴ πάντοτε χαμερπεῖς· οἱ συγκάμπτοντες εἰς γῆν τὴν ψυχὴν μου λογισμοί, ἐπάρθητε καὶ ἄρθητε εἰς ὕψος θείας ἀναβάσεως».

76. Στιχηρὸ προσόμοιο μικροῦ ἐσπερινοῦ: «Φέγγει τῶν ἀρετῶν ἐκλάμποντες προβῶμεν ἐν ὄρει τῷ ἁγίῳ, ὀψόμενοι τὴν θεῖαν Κυρίου Μεταμόρφωσιν». Βλ. καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὁ.π., PG 99, 553A: «Πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἀρετῶν τὴν ἀγάπην ἀναφοιτήσωμεν, καὶ θεαταὶ τῆς δόξης, καὶ ἀκουσताὶ τῶν ἀπορρήτων γενόμεθα». Ἁ. Θεοδώρου, ὁ.π., σσ. 270-273. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ὁμιλία 34, PG 151, 432A: «Ὅτι διὰ τῆς πρὸς Θεὸν κατ’ ἀρετὴν ἐγγύτητος, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κατὰ νοῦν ἐνώσεως, ἡ λαμπρότης ἐγγίνεται καὶ ἀναφαίνεται ἐκεῖνη, πᾶσι διδομένη τε καὶ ὀρωμένη, τοῖς δ’ ἀγαθοεργίας ἀκριβοῦς, καὶ διὰ προσευχῆς εἰλικρινοῦς, ἀνατεινομένοις ἀδιαλείπτως πρὸς Θεόν». Ch Veniamin, «Divinae consortes naturae: Notes on the centrality of the taborian teophany in saint Gregory Palamas», Ἐνάτυπον ἐκ τῆς «κληρονομίας», 28 (1996), τεύχη Α’-Β’, Θεσσαλονίκη 1997, σσ 85-103.

77. Ματθ. 3, 10· Λουκ. 3, 9.

78. Ματθ. 7, 16.

79. Κολ. 1, 10. «Ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ».

80. PG 29, 108.

81. Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, Ἐπιστολὴ 122, Θεοδώρῳ Ξενοδόχῳ, PG 99, 1400 AB.